

פיו שחוק", כי הרי תורה נקנית "במיעוט שחוק" (אבות, ו'), זאת אומרת שקצת שחוק הוא בכל זאת מותר.

מה בין "שחוק" ל"צחוק"

על ההבדל בין "שחוק" ל"צחוק" עומד רש"ר הירש בפירושו (לבראשית כא, ו) לגבי מה שאמרה שרה אמנו "כל השומע יצחק לי", ואלו דבריו: "הצחוק הטבעי העולה מאליו, שלמראה דבר מצחיק קשה להתאפק ממנו... הלועג לפער שבין המחשבה והמעשה... (לעומתו) 'שחוק' הוא העולה במתינות כהכל פה בחיוך של שמחה" עכ"ל. מסתבר שחילוק זה שורשו בדמיון שבין אותיות ההגה צ' ו-ש' (שמאלית) הדומות בעיקרן; אלא שהראשונה היא בהדגשה ונשמעת בלחיצה יתרה, והשניה היא מתונה. ולאור הביאור הנ"ל נראה להסביר כמה פסוקים הצריכים ביאור: (א) הפלשתים הלצים אמרו "קראו לשמשון וישחק לנו... ויצחק לפניהם" (שופטים מז, כה). מדוע הפסוק מתחיל "שחוק" (אות ש') ומסיים ב"צחוק" (אות צ')? כי אמנם הם חשבו להתל בשמשון העיור כדי להשיג לעצמם דרגא מתונה של "שחוק". אבל למראה תעתועיו המנוחכים בין מסלול המכשולים שהציבו סביבו, פרצו הם בצחוק גדול. (ב) וזהו חומרת המצב בעגל "ויקומו לצחק" (שמות לב, ו. בשימוש אות צ') בהתפרצות קולנית ("קול ענות אנכי שומע"). (ג) וכן בזה מבואר אצל יצחק "והנה יצחק מצחק את רבקה אשתו" (בראשית כו, ח) כי אבימלך לא ראה ח"ו אצל יצחק שום מעשה של אישות, אלא ראה (כלומר הבין, כמו "ולבי ראה הרבה חכמה", קהלת א') דיבור מהסוג הגורם לצחוק בקול, מה שאיש צדיק לא יהיה לדבר כן עם אשה שהיא לא שלו.

ואין להקשות על רש"ר הירש מן הפסוק "כי כמול הסירים תחת הסיר, כן שחוק

והרמב"ן (על שמות כ, ח) חידש שבכל יום ויום מימות החול אין לקרוא סתם "יום ראשון" או "יום שני" וכו' אלא יש להדגיש "יום ראשון בשבת" (לקראת שבת הקרובה), יום שני בשבת וכו'. וזו לשונו: "שהיא מצוה שנוכח תמיד בכל יום את השבת, שלא נשכחו ולא יתחלף לנו בשאר הימים, כי בזכרנו אותו תמיד, יזכור מעשה בראשית בכל עת... שהגוים מונים בימי השבוע לשם הימים עצמם, יקראו לכל יום שם בפני עצמו, או על שמות המשרתים כנוצרים (יום ראשון לשם החמה, יום שני לשם הלבנה, יום שלישי לשם מאדים, יום רביעי לשם כוכב נוגה... יום שביעי לשם כוכב שבתאי) וישראל מונים כל הימים לשם שבת 'אחד בשבת', 'שני בשבת' כי זו מן המצוה שנצטוונו בו לזכור תמיד בכל יום, וזה פשוטו של מקרא" עכ"ל רמב"ן. ומפורש בחרדים (מ"ע התלויות בלב, ס"ק ל"ג): "בזה האופן שלא ימוש מפיו בכל יום זכרון השבת". ומשמע שלא כמנהג בני ארצנו היום שאומרים רק שתי תיבות "יום ראשון" אלא חייבים לומר שלש תיבות "יום ראשון בשבת".

1234567

כתב ספר חרדים (מל"ת בקנה, מדברי סופרים, ס"ק כ"ד): "שלא לדבר דברי סחורה בשבת, שנאמר 'ממצוא חפצך ודבר דבר' (ישעיה נח, יג). הוא הדין דברי הכנה לחול, בדברים שאסור לעשותם בשבת.

עוד על ענין כוונות של יום השבת, עיין "ראשית חכמה", שער הקדושה, פ"ב.

(פמ) שחוק וקלות ראש

"אסור לאדם שימלא שחוק פיו בעולם הזה" שנאמר 'אז ימלא שחוק פינ'... אמרו עליו על ריש לקיש שמימיו לא מלא שחוק פיו מכי שמעה מר' יוחנן רבו" (ברכות לא). וידוקדק שלא אמרו "לא ישחוק" אלא אמרו "לא ימלא

משום שהשמחה מרגילה את האדם שישכח המצוה... ותהיה השמחה מותרת מזמן שיעשה עמנו נסים ויושיענו, ואז באותו הזמן נשמח כדי לגלות נפלאותיו וגבורותיו, ויאמרו הגוים הגדיל ה' לעשות עם אלה, ויראו בשמחתנו ויבושו. ושמחה כזו היא שמחת הבורא, היא מצוה גדולה משום פרסומי ניסא... (וכן בשמחת ימים טובים) עיקר השמחה אינה בעבור יום טוב אלא בעבור ה', לפרסם את הגדולות ואת כל הנוראות שהוא עושה עמנו "עב"ל. והבית יוסף ציין למחלוקת זו באו"ח סוף סי' תק"ס.

האריז"ל (שער המצוות, פרשת וילך) נקט כהרמב"ן, אבל זה מפני גירסא מיוחדת שגזרמנה לו מהגמרא, כפי שכתב ר"ח ויטאל: "מיום שנחרב בית המקדש אסור לאדם" וכו'. אף שהגירסא שלפנינו אינה כן (כי בגמרא לא כתוב כלל "מיום שנחרב בית המקדש", ואף "דקדוקי סופרים" לא הזכיר גירסא כזו משום ראשון) וכפי שדקדק רבנו יונה המובא לעיל.

ואף הטור, שהביא את הדין הזה סמוך להלכות זכר החורבן (או"ח סוף סי' תק"ס) משמע שהוא פסק כהרמב"ן דאיסור זה תלוי במצב החורבן (דאם סבר כהתוספות בברכות דף לא. היה לו להביא דין זה בשו"ע אבהע"ז סי' ס"ה). אולם מהר"ל ("נתיבות עולם", הליצנות, פ"א) מוכיח בראיות כשיטת רבנו יונה. ויש להביא עוד ראיה לדעת רבנו יונה מהעובדא שלא הביאו בגמרא דין זה בכבא בתרא (ס:), אף ששם קבצו כל ההלכות שאנו נוהגים "זכר לחורבן", אלא הגמרא הביא דין זה דוקא בברכות (לא). סמוך לחמשת המעשים המתמיהים של חכמינו האמוראים; מעשה אביי, מעשה ר' ירמיה עם התפילין, ומעשה בי הילולא של מר בריה דרבינא ששכר כסא דמוקרא לתדהמת באי החתונה, מעשהו של רב אשי עם כסא דזוגיתא חיורתא, וזמרתו של רב המנונא "וי לן דמיתנן" במרכזה של

הכסיל" (קוהלת ז, ו). מפרש "מצודות דוד": "כמו קול תבערת קוצים שתחת הסיר ישמיעו קול קשקוש, יקשקשו בסיר ולא יבוא בסדר מיושר בדרך שבא מכלי ניגון" (וודבריו מבוססים על מדרש קוה"ר לפסוק זה). כי גם בשחוק יש בעבוע קול עמום, אבל הוא מתון (כהשוואה לצחוק) ואיננו רעשני. "מצודות" הגדיר שהוא קול קשקוש ללא סדר מסודר. רק אדם השוכח בעיות שיש בעולם, העוני והרעב והמלחמות, הוא היכול להביא את עצמו לצחוק בקול. וזהו מסימני כסילותו. ריש לקיש שמר על עצמו מאז שמע דין זה מרבנו, ולא מילא פיו שחוק. (ואמנם גם שאר שומעי ר' יוחנן נזהרו לשמור, אבל הם לא הצליחו במדה זו כמוהו שריש לקיש לעולם לא נכשל בזה, אפילו פעם אחת). רק בסוף הימים אנו נגיע למצב מאושר זה של "אז ימלא שחוק פינו" (תהלים קלז, ב).

מה בין "שחוק" ל"שמחה"

"שחוק" הוא הניכר בחוץ, ו"שמחה" היא בלב. כמאמר הכתוב: "לשחוק אמרתי מהולל ולשמחה מה זו עושה" (קהלת ב, ב) כי "נתת שמחה בלבי" (תהלים ד, ח). וג"ל פירוש הביטוי "מילוי פיו שחוק" כי "צחוק" או "שחוק" היא פעולת תגובה לגורם הבא מבחוץ, בלי שאותו הצחוק או השוחק רצה לצחוק ולשחוק. אבל "ממלא פיו שחוק" הוא האדם העושה בעצמו פעולות חיצוניות של "שחוק" כדי להביא את עצמו לידי הצחוק הקולני.

מה טעם האיסור של מילוי פה בשחוק? חלקו הרמב"ן ורבנו יונה. הרמב"ן ("תורת האדם", "כתבי הרמב"ן", ח"ב מהד' מוסד הרב קוק, דף רס"ד) אומר: "כלומר בזמן הגלות... אימתי ימלא שחוק פינו? בזמן שיאמרו 'הגדיל ה' לעשות עם אלה' עב"ל. אבל רבנו יונה (על הרי"ף, לברכות לא). כותב: "ואין זה נכון דא"כ לא היה לו לומר 'בעולם הזה' אלא 'משחרב בית המקדש'... אלא